

Dialog för landskap - en handledning

CENTRUM FÖR NATURVÄGLEDNING

Dialog för landskap - en handledning

Projektledare: Eva Sandberg, Christina Svensson och Lena Malmström

Redaktör: Anni Hoffrén

Författare: Pella Larsdotter Thiel

ISBN: 978-91-85735-34-1

eISBN: 978-91-85735-35-8

© 2015 Centrum för naturvägledning

Omslagsfoto: Lena Malmström, CNV.

SLU - Sveriges lantbruksuniversitet

Centrum för naturvägledning, CNV

Postadress: Box 7012, 750 07 Uppsala

Besöksadress: Ulls väg 27

Leveransadress: Ulls gränd 1

Telefon: 018-67 10 00

Fax: 018-67 35 12

cnv@slu.se

www.cnv.nu

Dialog för landskap

- en handledning

CENTRUM FÖR NATURVÄGLEDNING

Innehåll

Inledning	5
1 Vad är ett landskap?	6
2 Samhällets stöd för dialog- och deltagandeprocesser	9
3 Global press på lokala landskap	11
4 Att engagera människor i sina landskap – när, hur och för vem?	12
5 Dialog och delaktighet	15
6 Dialogmetoder och övningar	20
7 Dialog i landskapet	25
8 Utvidgad dialog	27
9 Tre exempel och en verktygslåda	28

Inledning

Denna handledning ska fungera som inspiration för naturvägledare som i den europeiska landskapskonventionens anda vill arbeta lokalt med ett helhetsperspektiv på landskapsfrågor.

Landskapet är en gemensam plattform där olika perspektiv kan mötas. Naturvägledare kan bidra till att få in lokal kunskap i processer, att öka eller få till stånd lokal delaktighet och medborgarinflytande samt att förekomma eller hantera uppkomna konflikter.

Handledningen har tagits fram genom ett projekt som Centrum för naturvägledning genomfört på Naturvårdsverkets uppdrag. Utgångspunkten är Sveriges implementering av den europeiska landskapskonventionen. Landskapskonventionen pekar bland annat på följande åtgärder och mål:

ÅTGÄRDER

- att öka medvetenheten om landskapets värde och betydelse i det civila samhället, i privata organisationer och hos offentliga myndigheter;
- utbildning kring landskap och dess värdering, förvaltning, planering;
- att kartlägga och värdera landskap för att förbättra kunskapen om dem;
- att utarbeta mål för landskapskvalitet;
- genomförandet av en politik som tar sikte på skydd, förvaltning och planering av landskap.

ÖVERGRIPANDE MÅL

Att röra sig från ett objektorienterat synsätt till planering utifrån en helhetssyn på landskap. En del av makten över besluten ska flyttas till lokala myndigheter och de enskilda medborgarna.

Naturvägledare kan, genom de arenor för kommunikation som de inbjuder till, ha en viktig roll i dessa processer.

Ultuna, november 2015

Eva Sandberg, föreståndare, Centrum för naturvägledning, CNV

FOTO: JOHAN WESSMAN, NEWS ØRESUND.

FOTO: JOHAN WESSMAN, NEWS ØRESUND.

1 Vad är ett landskap?

Landskapet är det vi har omkring oss, vår livsmiljö. Ett landskap kan definieras som "ett geografiskt område med synlig geologisk, biologisk eller kulturell karaktär" (Wikipedia).¹

Riksantikvarieämbetet beskriver tre vanliga sätt att definiera landskap:²

- en ekologisk miljö som omger och kontrollerar människan genom tillgång på föda, boende och andra "ekonomiska" faktorer. Eftersom det omger, snarare än samspelar med, människan så blir landskapet ofta ett slags bakgrund eller ett slags behållare.
- en vy, ett sätt att se på världen, som utgår från en betraktare som bestämmer innehållet. För att kunna betrakta landskapet på det här sättet krävs ett utifrånperspektiv.
- en helhet som förenar människan och hennes omgivning. Människan är en del av landskapet och landskapet är en del av människan. De går inte att skilja från varandra.

Det tredje synsättet överensstämmer med den europeiska landskapskonventionen som beskriver landskap som "ett område sådant som det uppfattas av människor och vars karaktär är resultatet av påverkan av och samspel mellan naturliga och/eller mänskliga faktorer" och tydliggör landskapet som ett samspel mellan mänskliga och natur, med människan som uttolkare.

¹ Landskap kan också vara geografiska områden som vanligen bygger på en äldre politisk indelning, t ex Södermanland. Det är inte de landskapen denna handledning handlar om.

² Riksantikvarieämbetet (2012). *Landskap åt alla*.

FOTO: JOHAN WESSMAN, NEWS ØRESUND.

FOTO: PER SONNVIK, CNV.

LANDSKAP ÄR MER ÄN BARA EN UTSIKT, VI UPPFATTAR DEM MED ALLA VÅRA SINNEN. LANDSKAP SER OLIKA UT OCH REPRESENTERAR SKILDA VÄRDEN FÖR OLIKA MÄNNISKOR.

Vi lever i en tid av stora förändringar av landskapen och ekosystemen, både i ett globalt perspektiv och i närmiljön kring oss. Ny forskning från Stockholm Resilience Centre visar att, av nio olika miljöproblem som vart och ett identifierats ha planetära gränsvärden som, om de överskrids, kan leda till oöverskådliga miljöeffekter, så har fyra överskridits³. Dessa fyra är klimatförändringar, förlust av biologisk mångfald, förändrad markanvändning och flöden av kväve och fosfor. Dessa storskaliga förändringar återspeglas i förändringar lokalt. För att skapa en hållbar utveckling behöver vi hitta nya sätt att relatera till varandra och till landskapen.

1.1 Hur vi uppfattar landskap

Människor har ofta starka relationer till sina platser, sina landskap. Landskap är mer än bara en utsikt, vi uppfattar landskap med alla våra sinnen. Vi tolkar landskap med olika glasögon – de ser olika ut och representerar skilda värden för olika människor. En geolog kanske ser landformer och jordarter. En skogsbrukare ser ståndortsklasser och bonitet. En stadsplanerare ser hur människor rör sig i landskapet. Ett barn ser klätterträd och stigar. Vi har olika bilder och uppmärksammar olika saker beroende på våra olika erfarenheter, varifrån i världen vi kommer och vilken tid vi lever i. Vad som är vackert respektive fult, önskvärt eller icke önskvärt, skiftar. För att vi som samhälle ska kunna förhålla oss till

3 Steffen *et al.* (2015). Planetary boundaries: Guiding human development on a changing planet, *Science* Vol. 347 no. 6223.

landskap på ett demokratiskt och inkluderande sätt krävs att dessa olika perspektiv kan synliggöras och mötas.

Synen på landskap är individuell men formas av gemensamma värderingar och normer som styr vad vi tycker är eftersträvänsvärt. Detta förändras över tid, precis som landskapen gör. Vi skolas in i överenskomna sätt att se på världen, genom kulturyttringar, skola, politik, media osv. Beroende på hur vi uppfattar landskapet omkring oss formar vi det efter våra kollektiva intressen. Hur markanvändning som jordbruk och skogsbruk organiseras beror exempelvis på antaganden och överenskommelser om vad som är värdefullt och önskvärt. Detta är en ömsesidig process där landskapen i sig och vår tillgång till dem påverkar värderingar och normer.

Upplevelser av landskap förändras med hur vi använder dem och med våra värderingar. Ett ofta omtalat exempel är marken kring Kristianstad, som länge sågs som ett vattensjukt och oanvändbart problemområde utanför staden. Med långvarigt och målmedvetet arbete från ett flertal organisationer som restaurerat och tillgängliggjort området och även medvetet arbetat med attitydförändringar – till och med i namnet på området, *Kristianstads vattenrike!* – är det idag en tillgång, ett uppskattat besöksmål och biosfärområde.

UPPLEVELSER AV LANDSKAP FÖRÄNDRAS MED HUR VI ANVÄNDER DEM OCH MED VÅRA VÄRDERINGAR. DETTA FÖRÄNDRAS ÖVER TID, PRECIS SOM LANDSKAPEN GÖR. PÅ REFSHALEØEN I KÖPENHAMNS HAMN FANNS LÄNGE ETT SKEPPSVARV, DANMARKS STÖRSTA ARBETSGIVARE. SEDAN VARVETS KONKURS PÅ 90-TALET HAR DE ÖVERGIVNA LOKALERNA LOCKAT KREATIVA FÖRETAG, KONSTNÄRER OCH RESTAURANGER. NU FINNS PLANER PÅ EN NY KLIMATANPASSAD STADSDEL.

2 Samhällets stöd för dialog- och deltagandeprocesser

I nya verktyg för att förvalta landskap finns en stark idé om att det är viktigt att involvera många röster för att få bättre och mer hållbara beslut.

EUROPEISKA LANDSKAPSKONVENTIONEN⁴, som trädde i kraft 2004 och som Sverige ratificerade 2011, lyfter fram landskapets sociala betydelse och understryker vikten av att människor kan delta aktivt i värdering och förvaltning av landskapet. Länder som skrivit under konventionen åtar sig bland annat att:

- öka medvetenheten om landskapets värde och betydelse i det civila samhället, i privata organisationer och hos offentliga myndigheter;
- främja delaktighet i beslut och processer som rör landskapet lokalt och regionalt;
- utveckla en helhetssyn på landskapets värden och hållbar förvaltning av dessa;
- utbyta kunskap och delta i europeiska samarbeten om frågor som rör landskapet.

Inom ramarna för FN:s konvention om biologisk mångfald har den så kallade **EKOSYSTEMANSATSEN** – en arbetsmetod för förvaltning – tagits fram. Den erkänner bland annat människan som en del av ekosystemen och poängterar att alla berörda bör vara med när målen för förvaltningen formuleras. Förvaltningen beskrivs som en social process. Många grupper är berörda och dessa måste fås att delta genom att man utformar verkningsfulla och effektiva strukturer för beslutsfattande och förvaltning. Metoden förutsätter adaptiv förvaltning för att ta hänsyn till att människans kunskap om hur ekosystemen fungerar inte är fullständig. Med adaptiv förvaltning menas att fånga upp, försöka förstå och förändra

4 Europeiska landskapskonventionen <http://www.coe.int/t/dg4/cultureheritage/heritage/landscape/versionsconvention/swedish.pdf>

i en medveten och lärande process som ständigt upprepas. Ekosystemansatsen pekar på att åtgärderna ska genomföras så decentraliserat som möjligt för att skapa engagemang och delaktighet. Den innebär också att bevarande och nyttjande av biologisk mångfald sätts i ett landskapsperspektiv.

Ekosystemansatsen innehåller tolv principer – **MALAWIPRINCIPERNA** – varav tre handlar om delaktighet (Naturvårdsverkets översättning):

2. Förvaltningen bör vara decentraliserad till den lägsta tillämpbara nivån och engagera alla för att kunna balansera lokala och allmänna intressen;
11. Ekosystemansatsen bör beakta all typ av relevant information, även vetenskaplig och traditionell och lokal kunskap, innovationer och metoder;
12. Ekosystemansatsen bör involvera alla relevanta sektorer i samhället och vetenskapliga discipliner.

Utifrån ekosystemansatsen har Naturvårdsverket gett stöd till arbete med samverkansplaner i värdefulla områden med komplexa förutsättningar för förvaltning.⁵

5 Naturvårdsverket (2011). Samverkansplaner för värdefulla kust- och havsområden. *Rapport 6471*.

3 Global press på lokala landskap

I dagens globala ekonomi hänger landskap på olika platser på jorden ihop. Det som händer på en plats påverkar andra platser. Matpreferenser i Sverige påverkar regnskog i Sydamerika. Tillståndet i Östersjön påverkar fiskpopulationer i andra hav. Världsekonomin behövs av metaller påverkar renskötseln i Sápmi. Den ökade urbaniseringen och förhållandet att vi ofta inte har någon koppling till de ekosystem som föder oss, gör det svårt att uppfatta hur våra val påverkar olika landskap. Den växande globala ekonomin kräver också ett ökande råvaruuttag, vilket får konsekvenser i landskap över skilda delar av jorden.

Över hela världen påverkas lokalbefolkningar av denna utveckling. Människor som bor på platser där exploatering planeras eller genomförs hamnar ofta i en defensiv position där de riskerar att betraktas som nejsägare eller bakåtsträvare.⁶ Behov i form av efterfrågan långt bortifrån krockar ofta med de behov som lokalbefolkningar har av sina platser, vilket leder till konflikter. Många samhällen i England och USA kämpar exempelvis mot utvinning av skiffergas (fracking) och har använt dialogprocesser för att formulera vad de anser vara värdefullt i landskapet. Genom att gemensamt utforska landskapets värden kan de behålla initiativet och få en annan auktoritet med möjlighet att påverka beslut om sina egna landskap. Läs mer under avsnitt 9. *Tre exempel och en verktygslåda.*

6 *What local people?*, ett initiativ i Norrbotten, har uppmärksammat detta på webbsidan <http://www.whatlocalpeople.se/>

FOTO: JOHAN WESSMAN, NEWS ØRESUND.

4 Att engagera människor i sina landskap – när, hur och för vem?

Genom dialoger om landskap kan man förstå och hantera förändring, visa på viktiga nyttor och resurser i landskapet och skapa egna visioner för hur landskap kan utvecklas. Dialogprocesser är kraftfulla verktyg för att lära känna landskap som något som förändras över tid och vara delaktig i förändringen. Omfattningen kan variera från ett enda tillfälle till långa processer som pågår i flera år med upprepade möten och aktiviteter.

Starkt engagemang för ett landskap och behov av dialog uppstår ofta vid någon form av förändring eller exploatering. En väg, en gruva eller ett köpcentrum polariserar människor i för eller emot. Ett motstånd mot något oönskat kan förena människor och de kan upptäcka starka känslor av respekt och tillhörighet till landskapet. Det upplevda hotet visar att något är viktigt och värt att skydda. Ett engagemang i landskap behöver förstås inte föregås av ett hot. Att skapa kopplingar mellan människor och deras platser blir allt viktigare i en värld där vi förlorat kontakten med vår försörjningsbas. Men det är långtifrån alltid lätt att engagera människor i dialoger om landskap. Ett sätt är att utgå ifrån konkreta åtgärder – bygga holkar, slåtter, röjning etc.⁷ Om man vill att människor ska delta

⁷ Till exempel ordnar Naturskyddsföreningen Naturvänliga veckan varje år, Hembygdsföreningar har ofta aktivitetsdagar som man kan samarbeta med.
<http://www.naturskyddsforeningen.se/nyheter/naturvanliga-veckan-aktiviteter-naturen>

i dialoger om sina landskap behöver man fundera över vilka deras drivkrafter kan vara och tillgodose behov som finns. Några tips om hur man framgångsrikt engagerar civilsamhället kommer ifrån Paul Mahony från Countryside, ett brittiskt företag som bland annat arbetar med landskap och platsskapande (författarens översättning):⁸

- Gör det relevant – använd vardagsexempel på hur landskap har betydelse och hur människor kan göra skillnad.
- Tänk på språket – undvik svåra ord.
- Behåll fokus – gör inte allt på en gång utan ta ett steg i taget.
- Skapa en delad vision – se till att deltagarna sätter sina egna mål och äger processen.
- Involvera människor i beslutsfattande – se till att deltagare har tillgång till information så att de kan fatta egna beslut så långt det går.
- Var kreativ – uppmuntra till kreativitet genom inspirerande sätt att dela idéer.
- Var inkluderande – se till att allas synpunkter är välkomna och kan höras.
- Håll människor informerade – ge feedback och visa hur människors synpunkter tas till vara.
- Tänk positivt – kartlägg tillgångar hellre än problem som behöver lösas.
- Gör det roligt – den hemliga ingrediensen för framgång! Utgå ifrån deltagarnas intressen, fira lokala segrar, använd konst och kreativitet.

Paul Mahony, Countryside

4.1 Naturvägledaren som facilitator

Den traditionella rollen för en naturvägledare är som något av en expert, en uttolkare av landskapet, en kunskapsförmedlare. Detta är en mycket viktig roll som hjälper människor att upptäcka och förankras i sina platser. Denna expertroll börjar allt mer luckras upp, kanske beroende på att så mycket faktakunskap är tillgänglig för allt fler?

8 Mahoney, Paul (2013). Well connected? Involving communities in an ecosystems approach. *Ecosystems News*, Issue 5, 2013. Ecosystem Knowledge Network.

En utveckling av naturvägledarens arbete skulle kunna vara som den som underlättar, faciliterar, dialog om landskap, i landskap. Kanske också med landskap. Naturvägledaren kan skapa trygga förutsättningar för en grupp människor att gemensamt utforska sina olika perspektiv på landskapet och hålla ett utrymme för utforskning av gemensamma frågor. Genom sådan landskapsbaserad dialog kan människor:

- lära känna sina landskap (och därmed sig själva) bättre,
- skapa gemensamma visioner för hur de vill att deras landskap ska utvecklas,
- delta i planeringsprocesser och påverka beslut,
- identifiera faktorer som påverkar eller kan komma att påverka landskapet.

Som naturvägledare vill du ofta skapa engagemang för och kärlek till naturen. Som facilitator är din roll annorlunda – man kan säga att du har en annan hatt på dig. Du ställer frågor snarare än ger svar. Tillför viktiga perspektiv som kanske inte omfattas av gruppen. Reflektera över vilken roll du har när du faciliterar en dialog. Vad är det främsta syftet med dialogen? Är det att lära känna varandra? Att lära av andras perspektiv? Att skapa en delad förståelse? Att komma överens om något? Detta är särskilt viktigt att ha tänkt över när det finns en stor spännvidd av åsikter i gruppen.

5 Dialog och delaktighet

Vi lever i en allt mer komplex och turbulent värld med snabba, oväntade förändringar och oförutsedda konsekvenser, inte minst i landskapet. Stela strukturer och funktionsuppdelning får allt svårare att hantera utvecklingen. Tilliten till den representativa demokratin minskar och människor accepterar inte i samma utsträckning som förr hierarkiska strukturer. Detta innebär ett paradigmskifte, menar Inger Olausson som skrivit boken *Dialog!*⁹. Hon ser ett ökat behov av nya former för delaktighet och samarbete som ger utrymme för kreativ förnyelse och socialt ansvarstagande. Begreppet hållbar utveckling blir mer en process än ett tillstånd och systemsyn krävs för att hantera komplexiteten.

Dialogen är ett viktigt verktyg för att hantera komplexa situationer med många aktörer. Till skillnad från diskussion eller debatt syftar dialogen till att skapa förutsättningar för samförstånd, i betydelsen gemensam förståelse för varandra och det vi talar om. Det behöver inte betyda att vi kommer att vara överens. Otto Scharmer, forskare på Massachusetts Institute of Technology, MIT, har beskrivit dialogen som en möjlighet för en grupp att observera sig själv, eller som kapaciteten hos ett system att se sig själv.¹⁰ Detta är själva essensen för systemtänkande, och skulle kunna fungera som en hävstång för mer hälsosamma relationer mellan människor och mellan människor och ekosystem. Med dialogen inkluderar vi oss själva och våra erfarenheter i det vi hanterar – vi ställer oss inte utanför.

9 Olausson, Inger (1996). *Dialog! Handbok för ökad mötekompetens, effektiv planering och verklig demokrati*, Svenska förlaget.

10 Scharmer, C. Otto and Katrin Kaufer (2013). *Leading from the Emerging Future: From Ego-System to Eco-System Economics*. Berrett-Koehler Publishers, San Francisco, CA.

5.1 Delaktighetens treenighet

Enligt den amerikanska forskaren Suzan Seneca behöver tre kriterier vara uppfyllda för att deltagare ska känna sig genuint delaktiga. Dessa är **TILLTRÄDE**, **RESPEKT OCH INFLYTANDE**.¹¹ De lägger grunden till ömsesidig tillit mellan parterna – en förutsättning för konstruktiv kommunikation och gemensamt lärande.

- **TILLTRÄDE** – att känna sig inbjuden och förstå processens syfte och mandat.
- **RESPEKT** – att människor får lika och lämpliga möjligheter att dela med sig av sina perspektiv, önskemål och erfarenheter.
- **INFLYTANDE** – möjlighet att påverka inom ramen för det mandat processen har. Hur beslutsfattande går till, vem som gör vad, hur prioritering sker, vilka frågor som tas upp. Människor behöver känna tillräckligt stort inflytande för att det ska vara meningsfullt att delta.

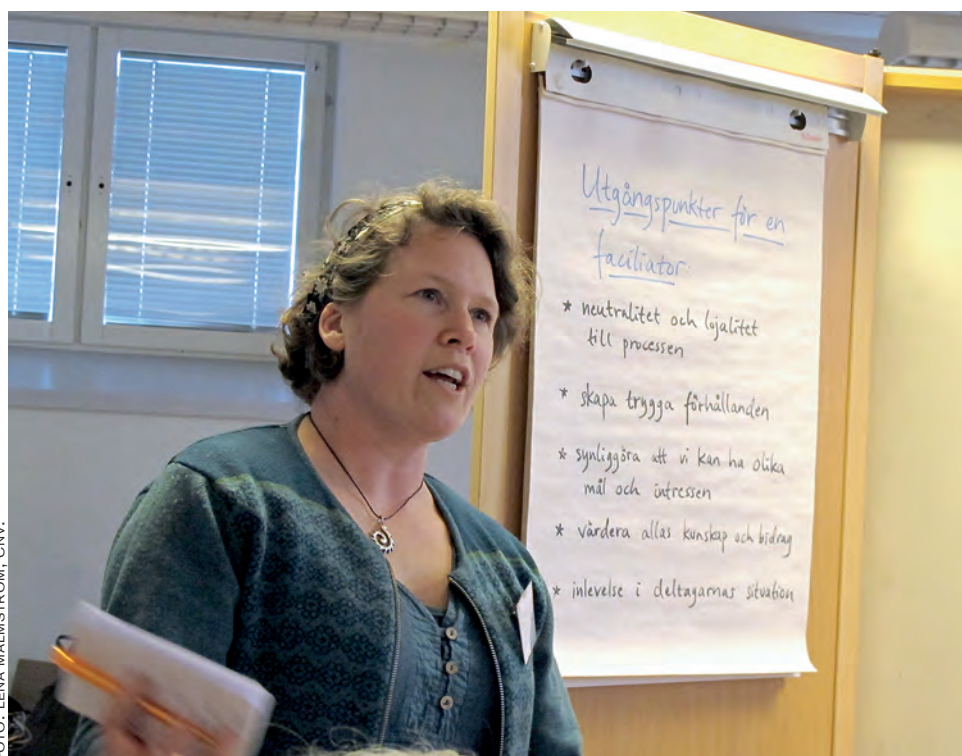

Frågor som rör landskapsförvaltning är föremål för mycket lagstiftning och samhällsplanering. Dessa beslut och bestämmelser kan sällan rivas upp av något som kan åstadkommas i en dialogprocess. Däremot kan de påverkas av resultatet av dialogprocessen, på kort och lång sikt. Det är viktigt att vara tydlig med vad som kan förändras som resultat av en dialogprocess, vilket mandat vi tillsammans har. Det är också bra att komma ihåg att vi sällan har lika möjligheter att delta. Det är till exempel skillnad mellan att delta inom ramen för en anställning med lön, som enskild företagare eller ideellt.

NÅGRA UTGÅNGSPUNKTER FÖR DIG SOM FACILITATOR:

- neutralitet och lojalitet till processen,
- skapa trygga förhållanden,
- synliggöra att vi kan ha olika mål och intressen,
- värdera allas bidrag och kunskap,
- inlevelse i deltagarnas situation.

¹¹ Refererad av Lönngren, Setterwall & Westberg. (2012). Kommunikation och samverkan inom landskapsstrategin Människor, mygg och natur vid nedre Dalälven – utvärdering av det inledande arbetet. Rapport 2013:15, Länsstyrelsen Gävleborg.

FACILITATORNS UPPGIFT ÄR ATT SKAPA FÖRHÅLLANDEN SOM GÖR DET MÖJLIGT FÖR DELTAGARNA ATT KOMMUNICERA KONSTRUKTIVT. ATT GE DELTAGARNA TILLTRÄDE TILL DISKUSSIONERNA, RESPEKT OCH INFLYTANDE ÄR VIKTIGA PUNKTER FÖR EN FACILITATOR ATT UTGÅ IFRÅN. PELLA LARSDOTTER THIEL LEDER CNV:S KURS "DIALOG FÖR LANDSKAP", APRIL 2015.

5.2 Lyssnande

Förutsättningar för en bra dialog är ett genuint intresse för att lyssna på andra, att förstå och att göra sig förstådd. Det måste finnas en tilltro till att dialogen kan bidra positivt. Som facilitator är du viktig för att skapa tillit så att lyssnande är möjligt. Detta är olika svårt i olika situationer, beroende på till exempel hur olika ståndpunkter deltagarna i dialogen har och hur viktig frågan är för dem.

Lyssnandet är kanske den viktigaste förutsättningen för dialogen. Att lyssna och att höra är två olika saker. Lyssnandet innefattar inte bara att höra vad som sägs utan att tolka innebörd, betydelse och intention. För verklig dialog behöver du inte bara förstå vad den andra säger – den du lyssnar på måste också förstå att du har förstått. För att åstadkomma detta är *bekräftelse* viktigt, alltså det vi gör när vi hummar, nickar och genom vårt kroppsspråk. Genom att lyssna, uppmärksam och uppskattande, kan vi hjälpa den som talar att utveckla sitt tänkande och kanske även säga sådant som är överraskande för dem själva.¹²

Att skapa trygga förhållanden hjälper tänkande och kommunikation. Om vi känner oss ifrågasatta, hotade eller rädda för att inte få ut vad vi hade räknat med, eller för att mista något, då blir vi helt enkelt inte så smarta eller samarbetsvilliga. De flesta människor bryr sig om mer än sina egna intressen – de vill agera på ett

¹² Kline, Nancy (1999). *Time to Think: Listening to Ignite the Human Mind*, Cassell Orion.

sätt som gynnar helheten, om de ges tillfälle till detta. Om de pressas eller av olika anledningar känner sig osäkra, så kan viljan att bidra minska.

Som facilitator kan du hjälpa människor att komma åt sitt bästa tänkande och sin mesta förmåga att samarbeta, genom att skapa situationer där människor får uppmärksamhet, känner sig omhändertagna och lyssnade på och behandlade på ett likvärdigt sätt. Det kan innebära att skapa fasta ramar för dialogen genom att exempelvis ange en bestämd ”prattid” som var och en har att disponera.

5.3 Konflikter

Det finns många intressen inblandade i att förvalta, njuta av, samspela med och använda landskap, och många perspektiv på vad som är rätt och viktigt. Flera av dessa är motsatta – de kan inte uppfyllas samtidigt. Interessekonflikter uppstår. Riksantikvarieämbetet skriver i sin skrift *Landskap åt alla*:

Konflikterna visar hur viktiga landskap är. Även om det ibland leder till att synsätt står mot synsätt så ligger det verkliga värdet just i att vi tycker olika. För det är våra olikheter som kan leda vidare, hjälpa oss att se saker från olika håll och se till att vi inte stagnerar. Tillsammans kan mångfalden av perspektiv hjälpa oss att skapa en rikare, bättre och hållbar värld.¹³

Eskalerande konflikter innebär att parterna förlorar tilliten till att de kan få sina intressen tillgodosedda genom att fortsätta kommunicera med varandra.¹⁴ Att hantera oenighet eller interessekonflikter och förebygga konflikter handlar i hög grad om att arbeta med tillit. Oenighet är alltså inte lika med konflikt, och hur vi väljer att hantera oenighet spelar stor roll för hur framgångsrikt vi kan underlätta dialog. Det är möjligt att se oenighet som en gåva; något som innehåller viktig information, som innebär att vi kan lära av varandra och upptäcka nya lösningar. Om vi främst ser oenighet som något som stör och bör undvikas, då kanske vi försöker undvika att den uttrycks, till exempel genom att styra dagordningen, inte bjuda in vissa personer eller organisationer eller försöka att inte låtsas om oenigheten. Detta minskar i regel tilliten till kommunikationen.

För att möjliggöra en konstruktiv kommunikation och undvika eller hantera uppkomna konflikter finns några tumregler att hålla sig till:¹⁵

¹³ Riksantikvarieämbetet (2012). *Landskap åt alla*.

¹⁴ Almstedt, de Jong, Ebenhard och Hallgren (2006). Leder målkonflikter till ineffektiv naturvård? *Naturvårdsverkets rapport 5639*, 2006.

¹⁵ Thomas Jordan, forskare och lärare på Institutionen för arbetsvetenskap, Göteborgs universitet, har skrivit mycket och lättillgängligt om konflikter. <http://socav.gu.se/Samverkan/arbetsplatskonflikt>

TUMREGLER FÖR EN KONSTRUKTIV KOMMUNIKATION:

- 1.** Fråga dig vad det är du inte vet. Var och en har sin bild av situationen. Ställ öppna frågor om hur andra upplever den, så att ni bättre kan förstå vad som pågår för att hitta gemensamma lösningar.
- 2.** Skilj på problem och person. Formulera konfliktfrågorna som gemensamma problem som ni måste hitta lösningar på. Avstå från förebråelser och negativa omdömen om andra personer, tala i stället om vad du själv känner och vill och bjud in motparten att hjälpa till att hitta lösningar.
- 3.** Var tydlig i din kommunikation. Tala om vad du upplever. Tala om vad som är viktigt för dig, varför du tycker det är viktigt, vad du känner och vad du önskar. Bry dig om och fråga efter motpartens känslor och behov.
- 4.** Håll kontakt med motparten. Gör vad du kan för att upprätthålla kommunikationen och förbättra relationerna. Ta initiativ till tillmötesgåenden som kan skapa förtroende och tilltro.
- 5.** Analysera vilka behov och intressen som ligger bakom de olika ståndpunkterna. Undersök vilka behov och intressen som skulle tillgodoses av konkreta krav och se om det finns alternativa och ömsesidigt acceptabla sätt att tillgodose dessa. Visa förståelse för de känslor motparten har, utan att ta åt dig av förebråelser eller anklagelser du utsätts för. Ta reda på vad som på djupet är viktigt för dig själv och behåll kontakten med detta.
- 6.** Gör det lätt för motparten att vara konstruktiv. Väck inte försvarsreaktioner genom anklagelser, kritik och negativa omdömen. Ge motparten erkännande och respekt på de punkter där du är öppen för. Visa motparten att du bryr dig om det som är viktigt för honom/henne.
- 7.** Öva dig på att se konflikten utifrån. Tänk över situationen i sin helhet. Var uppmärksam på vilka handlingar som påverkar spänningen i konflikten i negativ och positiv riktning. Träna dig på att se hur du själv kan påverka det fortsatta konfliktförloppet i konstruktiv riktning.

Som facilitator är det din uppgift att skapa förhållanden som möjliggör att parterna kan kommunicera konstruktivt så att tilliten ökar. Det kan innebära att ni behöver metakommunicera, dvs. kommunicera om hur ni kommunicerar. Kanske kommer ni överens om spelregler för hur ni vill prata med varandra, t ex att respektera varandras åsikter och lyssna på varandra även om ni inte tycker lika.

När det finns risk för konflikt är det viktigt att, innan och vid introduktion, tydligt ge en bild av vad dialogen kan åstadkomma. Syfte med och ramar för dialogen behöver man då vara extra noga med att presentera.

TILL VÄNSTER I BILDEN, PELLA LARSDOTTER THIEL, LADRE FÖR CNV:S KURS "DIALOG FÖR LANDSKAP", 1 APRIL 2015.

FOTO: LENA MALMSTRÖM, CNV.

6 Dialogmetoder och övningar

Här presenteras några metoder och övningar som kan användas i dialogprocesser om landskap i landskap. Vilka du väljer att använda beror förstås mycket på vilken grupp du arbetar med – alla övningar fungerar inte i alla sammanhang. Det är viktigt att deltagarna känner sig bekväma, för att de ska ha möjlighet att bidra. Vad vill du åstadkomma med dialogen? Känner personerna varandra och landskapet? Vilken relation har de till landskapet i fråga? Finns det intressemotsättningar i gruppen? Beroende på svaren på dessa och andra frågor väljer du vilka övningar som kan passa.

6.1 Cirkeln

Genom att samlas i cirkel kan alla i gruppen se varandra. Cirkeln har också särskilda fördelar i utomhusmiljöer där man inte har hjälp av rummet för att hålla ihop gruppen, och där det finns utmaningar i form av kyla, buller och vind som kan göra det svårare att höra vad som sägs. Cirkeln hjälper gruppen att fokusera och stänga ute vind och ljud.

6.2 En introduktionsövning

I början av er tid tillsammans – oavsett om den är lång eller kort och om ni ses bara en gång eller flera – är det viktigt att alla får säga något. Ett sätt att göra det som också omedelbart tar in landskapet i samtalet är att be alla hämta något i omgivningen som de tycker säger något om dem själva, eller om landskapet. Om man vill kan man ge ganska gott om tid till denna hämtning, du kan be människor ta sin tid för att släppa allt de har i huvudet och bara ta in landskapet en stund. På din signal samlas ni sedan och alla säger något om sig själva och det de hämtat. Om ni är många kan du behöva begränsa tiden deltagarna har till sitt förfogande. Är ni riktigt många kanske det bara blir två ord per person. Du kan också dela upp deltagarna i grupper om 4-5 som presenterar sig inbördes.

FOTO: LENA MALMSTRÖM, CNV.

I EN INTRODUKTIONSÖVNING BERÄTTAR DELTAGARNA OM SIG SJÄLVA UTIFRÅN ETT FÖREMÅL DE HÄMTAT I LANDSKAPET. CNV:S KURS "DIALOG FÖR LANDSKAP", 2015.

6.3 Talpinne och rundor

Talpinne (talking stick) är ett verktyg mest känt från nordamerikanska indianer som använder det vid möten. Den som håller i talpinnen får tala medan de andra lyssnar. Talpinnen är i ursprungsversionen ofta vacker och rikt dekorerad, men det duger med vilken pinne som helst. Talpinnen används ofta vid rundor där alla i gruppen säger sitt om en fråga. Genom att använda den blir det tydligt vem som har ordet, det hjälper gruppen att lyssna fokuserat och den som talar att tala fokuserat. Talpinne och rundor skapar snabbt en god möteskultur med respektfullt lyssnande. Den som talar vet att hen inte blir avbruten. Det kan också vara ett sätt att underlätta för den som kanske har svårt att tala i grupp. Vill man inte säga något går det också bra. Om du som facilitator har planerat hur lång tid rundan får ta, kan du upplysa om hur mycket tid det blir per person. En runda med 15 personer som talar i en minut var tar t ex 15 minuter. Det hjälper deltagarna att dela rättvist på tiden.

Talpinnen kan även hjälpa till att fördela ordet vid diskussioner, genom att pinnen ligger i mitten av cirkeln och den som vill säga något tar pinnen och lägger tillbaka den igen när man sagt sitt. Detta hjälper gruppen och dig som facilitator att uppfatta hur mycket energi som finns i en fråga, hur många som vill ta pinnen. Det hjälper också till att fördela ordet demokratiskt genom att det blir väldigt synligt om någon håller länge i pinnen eller gärna tar den flera gånger. Då kan du som facilitator påpeka detta och uppmuntra fler att komma med inlägg.

EN TYST PROMENAD GER DELTAGARNA EN STUND FÖR EGEN REFLEKTION. ALLA SER VI OLIKA SAKER I LANDSKAPET. ATT DELA VÅRA INTRYCK EFTERÅT KAN SYNLIGGÖRA OLIKA PERSPEKTIV.

6.4 Tyst promenad

Be gruppen röra sig i tystnad en stund i landskapet. Vilka sinnesintryck får du här? Vilken känsla får du av att röra dig i detta landskap? Det är ofta mycket svårt för människor i grupp att låta bli att tala med varandra och du behöver vara mycket tydlig med att tystnaden är vad du eftersträvar. Du kan även uppmuntra deltagarna till att låta "rösten i huvudet" vara tyst en liten stund och bara ta in landskapet. Att dela efteråt, i cirkel med eller utan talpinne förstärker intrycken.

6.5 Parvis samtal

För att kunna utforska något lite djupare kan man dela in gruppen i par. Parsamtalet utförs gärna som en promenad. En metod för att ge lyssnande med kvalitet är att ge instruktionen att endast en i paret får tala åt gången, kanske i 3 minuter, medan den andra har i uppgift att lyssna uppmärksamt. När tiden har gått byter man roller. Man kan även byta par för att utforska samma frågeställning djupare. Öppna frågor med subjektiva svar ger en förankring i inre värderingar som underlättar vidare samtal, se avsnitt 7. *Dialog i landskapet*. Man kan förstås också använda frågor som är specifika för en plats eller situation.

FÖRSLAG PÅ FRÅGOR:

- Vad har du för relation till den här platsen?
- Vad är viktigt för dig här?
- Vad betyder denna plats för dig?

6.6 Vad ser du?

Ett sätt att kartlägga landskapet och våra olika uppfattningar om det. Denna övning introduceras i ring och kan fungera som presentationsrunda, om man i den inkluderar att säga något om sig själv. Stå i en ring och säg något om landskap i allmänhet och hur vi upplever landskapet olika. Be sedan gruppen vända sig utåt, med ryggen in mot ringen, och ta in landskapet. Vad ser du här? Vilket är ditt första/starkaste intryck? Vänd er sedan inåt och ta in landskapet i er ring, genom att var och en säger något om vad de såg eller upplevde (samt namn och något om sig själv om det var en presentationsrunda). Deltagarna får en omedelbar koppling till landskapet och lär sig något om de olika bilder av det som finns i gruppen.

6.7 Titta och teckna

Be deltagarna titta på landskapet en stund. Be dem sedan vända sig om, ge dem penna och papper och be dem rita ur minnet vad de såg. Be dem sedan vända sig igen och ge mer tid till att rita av landskapet som de ser det. Jämför bilderna. Vad skiljer sig? Vilket är det första intrycket av landskapet?

Att teckna väcker prestationsångest hos många. En variant kan därför vara att man tittar och tecknar samtidigt. Medan man tittar på landskapet tecknar man av det – utan att titta på papperet. Sedan kan man visa bilderna för varandra i par – vad såg du? Vad är mest framträdande, gör störst intryck?

6.8 Fishbowl

Fishbowl eller ”akvarium” är ett behagligt och ofta effektivt sätt att komma åt många olika perspektiv på en fråga. Det går till så att gruppen samlas i ring med några markerade platser i mitten av ringen, ofta fem. Inomhus markeras dessa av stolar – är man ute får man göra på annat sätt, kanske med sittunderlag. En av dessa platser ska alltid vara tom, fyra personer sätter sig på de övriga och börjar samtala om ett ämne som presenteras av facilitatorn. När som helst (eller efter en stund som de fyra får för att komma igång med sin konversation) får någon från den yttre ringen sätta sig på den tomma platsen och delta i samtalet. Då måste någon av dem som redan sitter i mitten lämna sin plats och istället ta plats i ringen för att lämna en plats öppen för någon ny att kliva in. Det är viktigt med ett väldefinierat ämne som facilitatorn kan påminna om ifall samtalet flyter iväg.

6.9 Snabb kartläggning av stämningar och åsikter i gruppen

Det finns flera metoder för att snabbt komma åt läget i en grupp. Frågan kan vara allt från ”Är du trött?” till ”Tycker du att det vore bäst att satsa på ett naturreservat, ett köpcentrum eller något annat på den här platsen?” Snabbast är att be gruppen markera med tummen upp, ner eller åt sidan om något stämmer bra, dåligt eller mittemellan. Man kan också be gruppen ställa sig på en linje med olika alternativ i ändarna. Har man fler alternativ kan man använda sig av en 4-hörnövnig. Eftersom man antagligen inte har hörn i landskapet får man använda sig av landskapselement som stenar eller träd. Det är bra att ha ett öppet alternativ med. Genom att markera med tummen eller med att ställa sig någonstans blir läget synligt för hela gruppen och därmed tillgängligt för samtal. En sådan snabb kartläggning behöver följas upp med samtal för att den ska bli meningsfull (om det inte gällde ett enkelt beslut om t ex huruvida man ska ta en paus eller ej), antingen i mindre grupper eller i hela gruppen.

6.10 Tidspromenad

Genom att ta hjälp av t ex hembygdsföreningar kan man undersöka landskapet genom tiderna och de olika spår av tidslager som finns. Landskapets berättelse – lager på lager, i historisk tid och/eller geologisk tid. Det hjälper deltagarna att få en upplevelse av sig själva i ett större sammanhang, kanske hitta en gemenskap med de som tidigare levt på platsen – och de som kommer efter. Denna utvidgning av tidsuppfattningen är en bra grund för gemensamt visionsbyggande. Kan vi hitta en gemensam förståelse av hur vi vill se det här landskapet i framtiden? En delad vision är en hjälp att utveckla gemensamma mål och responser på planer som kommer utifrån.

FOTO: CENTRUM FÖR NATURVÄGLEDNING.

FOTO: CENTRUM FÖR NATURVÄGLEDNING.

7 Dialog i landskapet

Att hålla dialoger ute i landskapet ställer ofta särskilda krav. Det kan vara svårt och tidskrävande att ta sig ut, vädret är oförutsägbart och det är ofta knepigare med faciliteter som toaletter och mat. Det finns emellertid mycket som talar för att det är värt en hel del besvär att hålla dialoger om landskapet, i landskapet.

7.1 Platsens betydelse

Ett holistiskt sätt att beskriva landskap är som relationer mellan de ingående delarna, där också vi som definierar landskapet ingår. Med ett sådant synsätt är landskapet en upplevd erfarenhet, såväl sinnlig som kognitiv, som förlorar dimensioner när det beskrivs på avstånd. Att vistas i landskapet ger möjlighet till direkt erfarenhet och tillgång till en intuitiv känsla för de sammanhang dessa relationer skapar, i rum och tid, som inte kan ersättas.

7.2 Ute är det högt i tak och inget sitter i väggarna

Ofta har vi ganska cementerade roller, både som samhällsaktörer och i våra organisationer. För att tolka världen har vi många, mer eller mindre omedvetna, föreställningar om varandra som ställer sig i vägen för lyssnande och kommunikation. Vi är vana vid att vissa människor och grupper står för olika saker och klistrar gärna etiketter på varandra som kan vara svåra att se bortom. Genom att flytta dialogen ut i landskapet kan dessa roller och föreställningar luckras upp.

7.3 Landskapet är ett stöd för inre värderingar

Vad vi prioriterar och värderar i ett landskap, och hur vi förhåller oss till det, bestäms i hög grad av våra värderingar; vad vi tycker är viktigt, önskvärt och normalt. Socialpsykologisk forskning har kartlagt mänskliga värderingar och visar hur de är dynamiskt organiserade i relation till varandra.¹⁶ Två grupperingar av värderingar är speciellt intressanta i förhållande till landskap och hållbar utveckling: inre respektive yttre värderingar. De yttre värderingarna rör sådant som materiell välfärd, prestation och status. De inre handlar om exempelvis rättvisa, självbestämmande och relationer med naturen. Det är de inre värderingarna som gör att vi har förmåga att bry oss om sammanhang som är större än oss själva. Starka inre värderingar är nära associerade med beteenden och attityder i riktning mot ett hållbart samhälle.

Våra värderingar påverkas av omgivningen. Känslor av att vara trygg, lyssnad på och ha utrymme att uttrycka sig stärker inre värderingar. Upplevelser av natur stärker också inre värderingar. Att vistas i naturliga landskap medför alltså en större förmåga att ta ansvar för dessa landskap. Naturkontakt stärker värderingar som rör relationer med andra människor och samhällelig gemenskap.¹⁷ En studie visar att upplevelser som ger upphov till förundran, till exempel musik- eller naturupplevelser, gör oss mer tålmodiga, mer hjälpsamma och mindre materialistiska.¹⁸

¹⁶ Crompton, Tom. (2010). *Common Cause – the case for working with our cultural values*. WWF-UK.

¹⁷ Weinstein, N., Przybylski, A. K. & Ryan, R. M. (2009). Can nature make us more caring? Effects of immersion in nature on intrinsic aspirations and generosity. *Personality & social psychology bulletin*, 35(10), 1315–29.

¹⁸ Rudd, M., Vohs, K. D. & Aaker, J. (2012). Awe expands people's perception of time, alters decision making, and enhances well-being. *Psychological Science*, 23(10), 1130–1136.

8 Utvidgad dialog

Det mänskliga samhället har haft en tendens att behandla naturen som ett skafferi och en soptipp. Det fungerade så länge det fanns få människor i relation till ekosystemens storlek och kapacitet. Idag ser vi ständigt nya tecken på att vi behöver omvärdera det mänskliga samhällets relation till naturen för att kunna förvalta våra landskap på ett hållbart sätt, över hela skalan från lokalt till globalt. Detta reflekteras i **EKOSYSTEMANSATSEN** (se avsnitt 2. *Samhällets stöd för dialog- och deltagandeprocesser*), som erkänner människan som en del av ekosystemen. Att uppfatta landskapet som en dynamisk helhet där människan ingår, ställer också krav på att utvidga dialogen. Inte bara människor har intressen i landskapet – det har även björken, bäcken och biet. Förutom att föra dialogen om landskapet med andra människor behöver vi också använda oss av våra sinnen och känslor för att även inkludera behoven hos andra levande varelser i dialogen. Många av övningarna som beskrivs i avsnitt 6. *Dialogmetoder och övningar* kan användas på det sättet.

FOTO: ERIC KILBY/FICKR (CC BY SA 2.0)

FOTO: STEFAN BERNDTSSON/FICKR (CC BY 2.0)

9 Tre exempel och en verktygs-låda

Här presenteras tre exempel på dialogprocesser i och om landskap. Gemensamt för dem är att de initierats av andra än myndigheter och att de involverat många skilda aktörer.

9.1 Sigtunaprojektet – ett landskap för alla

I Sigtuna har Golfklubben, Naturskyddsföreningen och kommunen tillsammans med Scandinavian Turfgrass and Environment Research Foundation (STERF) tagit initiativ till ett projekt för att utveckla området kring Garnsviken. Målsättningar är att skapa en helhetssyn på landskapet där särintressen underordnas helhetssynen, skapa delaktighet i varaktigt utvecklande av värden, öka tillgängligheten, utveckla affärsnyttan av multifunktionella aktiviteter samt som första kommun i Sverige implementera den europeiska landskapskonventionen.

Området runt Garnsviken är 6x3 km stort och rymmer ett antal olika typer av landskap. Viby by, Wenngarns slott, Sigtuna Golfklubb, Askare hage samt småjordbruken Humparboda och Konterbacka är resultatet av över 1000 år av utveckling av kultur- och naturlandskapet. Området ligger i direkt anslutning till nordöstra delen av det expanderande Sigtuna, som med sin medeltida stadskärna är Sveriges första och äldsta stad. Garnsviken har sin norra del i Knivsta kommun. Ungefär 15 % av hela projektområdet utgörs av golfklubbens anläggning.

En av projektets inspirationskällor var Svenska Golf förbundets rapport om multifunktionella golfbanor och synen på golfanläggningar som en outnyttjad resurs som kan erbjuda en rad viktiga tjänster som samhället efterfrågar. Att det är möjligt att ta initiativ till förändring, samt att ingen annan kommer att göra det åt en, har varit bärande insikter. Genom att visa att man är en resurs som kan bidra, kan man vara med och bestämma hur orten skall växa och utvecklas. Några ämnen som diskuterats i denna dialogprocess har varit ny bostadsbebyggelse, Sveriges första limniska reservat som etableras i Garnsviken 2014-2016, en handikappanpassad gång- och cykelbana samt utveckling av området runt

Wenngarns slott. Projektet har lagt mycket energi på att synas och samla rätt aktörer för gemensam planering och utveckling av visioner.¹⁹

NÅGRA FRAMGÅNGSFAKTORER I SIGTUNAPROJEKTET HAR VARIT:

- Tydlig ledning och organisation.
- Kontakt med alla aktörer som kan ha intresse av ett samarbete.
- Förankring hos respektive ledning av idéer, finansiering och resultat.
- Att hitta projekt som alla har nytta av.
- Bra personliga relationer och tillit kräver tid – skynda långsamt!
- Öppenhet och demokratisk delaktighet.
- Bra informationsspridning av insatser och resultat.
- Sök extern finansiering för samarbetsprojekt, det finns alltid någon källa att ösa ur.
- Ha kul!

9.2 Projekt Umeälven - Samverkansgruppen 3 regleringsmagasin

Det övergripande målet för Projekt Umeälven, som inleddes 2010, är att arbeta för ett förverkligande av miljökvalitetsnormen *God Ekologisk Potential* (GEP). En viktig drivkraft är den erosionsproblematik som är tydlig för de närboende runt magasinerna, och försämrat fiske. För att arbeta med målet bildades en ideell förening, *Samverkansgruppen 3 regleringsmagasin*. I styrelsen finns representanter från nio byar, oftast byaåldermän, längs Umeälven från Ramsele till Lillsele. Man bildade även en referensgrupp för ökad kompetens och erfarenhet, med målet att arbeta i samverkan och holistiskt. I referensgruppen finns representanter för kraftverksägare, myndigheter och naturvårdsorganisationer.

Resultatet av processen är ett antal förslag på åtgärder som att återinföra vårfod och anpassa andra vattenståndsförändringar, olika former av erosionsskydd, restaurering av lekbottnar för fisk, omlöp runt kraftverk, restaurering av biflöden och förstärkning av våtmarker. Åtgärdsförslagen har bedömts av gruppen för att avgöra hur stor nytta de medför och till vilka kostnader.

Samverkansprocessen har varit en förutsättning för att nå målet om en färdig

¹⁹ Mer om Sigtunaprojektet <http://www.sigtunagk.se/se/sigtunaprojektet>

åtgärdsplan med kostnadssättning och ekologisk nytta. Deltagarna säger om processen bland annat att det är tack vare denna grupp som det finns ett konkret underlag och förslag till åtgärder för att förbättra vattenmiljön inom området, att samarbetet skapar grund för framtida samarbets- och dialogformer med många olika aktörer, att det varit mycket positivt att få diskutera möjligheter att minska eller lindra de ekologiska konsekvenserna, att det varit lärorikt att ta del av kunskap och observationer från boende och få ökad insikt i de avvägningar som kraftbolag och myndigheter måste göra, att arbetet mer och mer har präglats av ömsesidigt förtroende, samt att förbättringar och förändringar i miljön nu känns fullt möjliga.²⁰

RECEPT SAMVERKANSCKOCKTAIL FRÅN PROJEKT UMEÄLVEN:

- 1 del respekt för varandra
- 1 del konsensusbeslut
- 1 del ordning och reda
- 1 del holistiskt tänk
- 1 del gemensamma mål
- 1 del driv för att lösa problem

9.3 Community Charter i Falkirk, Skottland

Som svar på storskalig exploatering för fossila bränslen, t ex fracking, har flera lokalsamhällen i USA samlats för att upprätta formella överenskommelser om samhällseliga rättigheter (Community Bills of Rights) för ökat lokalt självbestämmande över sina landskap. Ofta har en utgångspunkt varit att naturen har ett egenvärde och inte bara är att betrakta som egendom. Planerad utvinning av naturgas i närheten av Falkirk i centrala Skottland utlöste stora protester från lokalbefolkningen och de inspirerades av utvecklingen i USA. År 2013 påbörjades en process för att kartlägga vilka värden som fanns i lokalsamhället. Det blev en lista över sådant som gav dem stolthet och självkänsla; tydliga värden som skog, vatten och byggnader men också mer abstrakta som hembygdskänsla, landskapshistorik och barndomsupplevelser. På så sätt kunde de upptäcka vad som var viktigt för dem och lägga fram en vision för hur de ville att samhället skulle utvecklas. Fokusera på vad de ville säga ja till, inte vad de ville säga nej till. Det gav också en stark förankring i inre värderingar (se avsnitt 7.3 *Landskapet*

²⁰ Mer om Projekt Umeälven: <http://umealven.se/>

är ett stöd för inre värderingar). Resultatet blev Storbritanniens första Community Charter, en ”gemenskapsstadga”, vars syfte var att omdefiniera hur lokalsamhället engageras i planeringsprocesser. Istället för att reagera, och ofta kämpa, mot fattade beslut, sätter processen vad människors tycker är viktigt i centrum.

Denna process gjorde den lokala gemenskapen starkare och innebar att invånarna i Falkirk fick mer auktoritet och en starkare röst i planeringsarbetet. Det ledde också till en medvetenhet om och respekt för platsen, samt insikter om att – ifall behoven hos människor på andra platser påverkade dem så starkt – hur påverkade då deras behov andras landskap? På webbsidan <http://faug.org.uk> kan invånare i Falkirk ställa sig bakom gemenskapsstadgan genom en namnlista.

UTDRAG UR CHARTERN:

We declare our Cultural Heritage to be the sum total of the local tangible and intangible assets we have collectively agreed to be fundamental to the health and well-being of our present and future generations. These constitute an inseparable ecological and socio-cultural fabric that sustains life, and which provides us with the solid foundations for building and celebrating our homes, families, community and legacy within a healthy, diverse, beautiful and safe natural environment. This is the basis of a true economy, one which returns to its root meaning (oikos-home, nomia-management).

Thus, this Charter pertains to any development within our territory which impacts on our Cultural Heritage and, as this Charter is a direct expression from the people. It must be a material consideration in planning processes and decision-making, is a factor for impact assessment under environmental legislation, and must be given equal weight to other factors in the evaluation of whether development is sustainable.²¹

9.4 Talking About Our Place

En skotsk manual och verktygslåda för att involvera lokalsamhällen i att lära känna, kartlägga och förbättra sin plats. <http://www.snh.gov.uk/protecting-scotlands-nature/looking-after-landscapes/communities/talking-about-our-place/>

²¹ Mer om Community Chartering Network <http://www.communitychartering.org>

Mer om rättighetsarbetet i USA hos Community Environmental Legal Defense Fund <http://www.celdf.org>

Tack till:

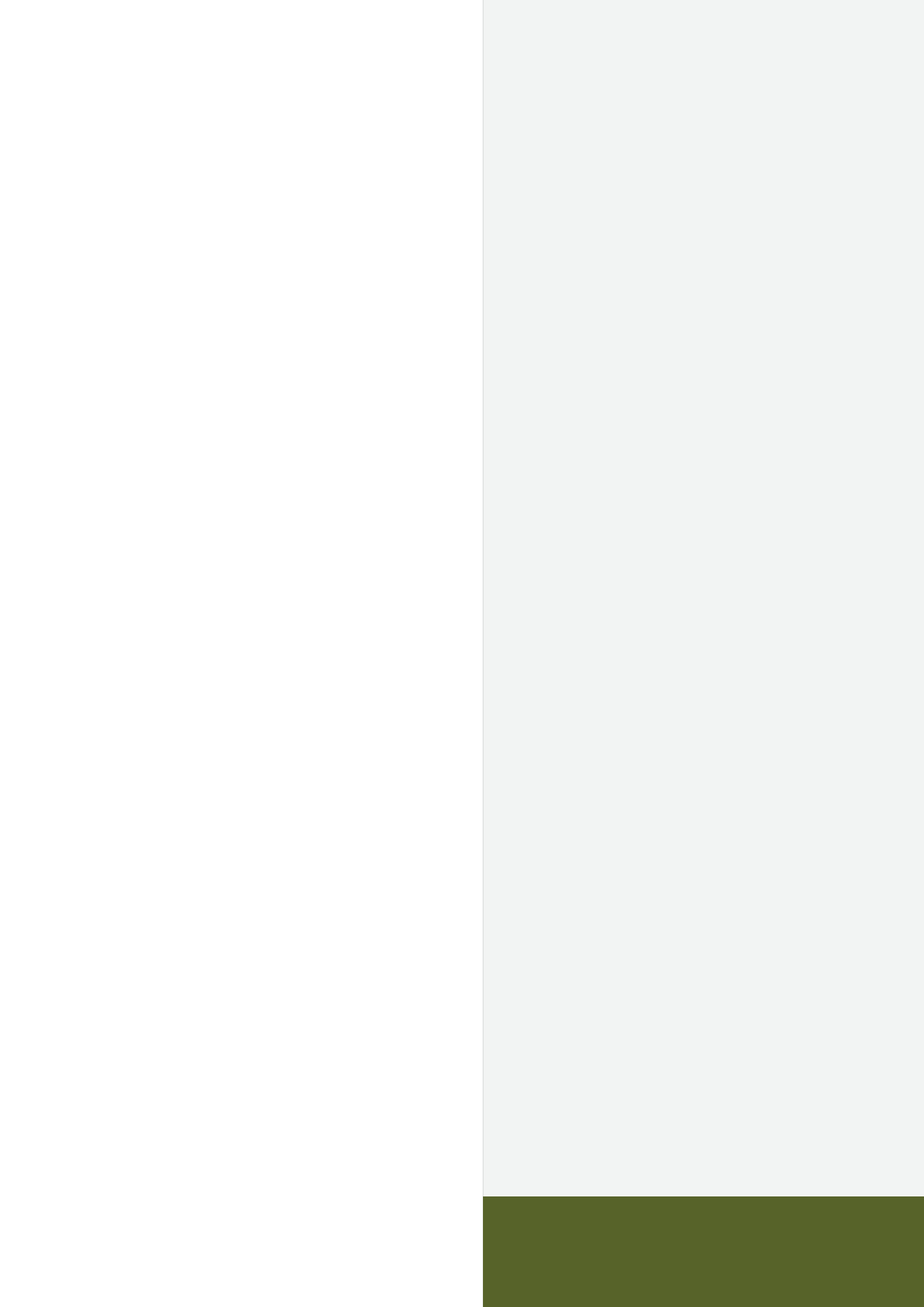
Maria Strandberg, Scandinavian Turfgrass and Environment Research Foundation, STERF.

Roland Playle och Isabel Carlisle, Community Charting Network, UK.

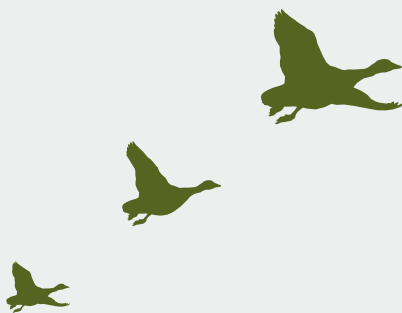
Åsa Widén, Projekt Umeälven.

Andrew Butler och Elvira Caselunghe, Institutionen för stad och land, SLU.

Deltagarna på kursen Dialog för landskap 17-18 april 2015, Centrum för naturvägledning (CNV), SLU Ultuna.

Dialog för landskap är till för dig som är intresserad av kommunikation om förändring av landskap och relationen mellan människa och natur. Av att utveckla former för planering, samråd och synliggörande av landskapets alla värden. Naturvägledare har – oavsett om de kommer från universitetet, en ideell organisation eller kommun - traditionellt haft rollen som experter som föreläser om och visar ett områdes naturvärden för en grupp med åhörare. Men naturvägledare kan också fungera som samtalsledare. De kan hjälpa deltagare att få syn på landskapet och dess värden i alla dess dimensioner och inte minst att föra en dialog om hur det kan förvaltas på ett hållbart sätt för framtiden. Den här handledningen handlar om varför fler naturvägledare behöver göra det och hur det kan gå till.

Centrum för naturvägledning
Box 7012 • 750 07 Uppsala
Besöksadress: Ulls väg 27
Leveransadress: Ulls gränd 1
Telefon: 018-67 10 00
www.cnv.nu